

hetetlenségét s folyton lázadzik ellene. Innen magyarázható az örök magyar ellenzéki szellem, az örök tusakodás.

Igy értelmezi szerzőnk a magyar bujdosás fogalmát s a „bujdosót“, mint a magyar szellemiség képviselőjét, így a nemzetnek azt a lelki adottságát, amit magyar sorsnak nevezhetünk.

Prohászka Lajos könyve valóban a magyar sorstudománynak megalapítását jelenti s mindenkor a történetfilozófián alapuló, egész nemzetek jellemzésére törekvő karakterológia egyik nagyjelentőségű alkotása fog maradni.

Gyulai Agost dr.

Dr. Jancsó Elemér: Az erdélyi magyarság életrsorsa nevelésügyének tükrében 1914—1934. (Nagy László könyvtár 4.) Budapest, 1935, Merkantil-nyomda könyvkiadó vállalat. 112 lap.

Az elszakított magyarság közoktatásügyével, melynek egyik fejezetét szerzőnk is vizsgálja, Kornis Gyula könyve foglalkozott először behatóan 1927-ben. Az elcsatolt területek elszakítása óta eltelt 7—8 esztendő akkoriban eléggé komoly figyelmeztetés volt arra, hogy a magyar közvélemény szemébe nézzen a tényeknek, melyek kérelhetetlenül összetorlódtak hazájukat elvesztett honfitársaink felett és föltornyosultak a mi érzelmi világunk előtt is. Az azóta eltelt újabb 7—8 év viszont arra intette főleg a határon innen élő magyarságot, hogy szembe nézzen okulás s a jövő lehetőségének mérlegelése végett az 1914-től kezdve napjainkig fölmerült tények mögött mutatkozó társadalmi jelenségekkel is.

Ezt a vizsgálatot kívánta elvégezni Erdély elszakított magyarságára vonatkozólag Jancsó Elemér, kolozsvári református liceumi tanár, mikor a magyarság e nagyjelentőségű töredékének sorsát megrajzolta nevelésügyének tükrében.

Vizsgálataink tanulsága — már most megállapíthatjuk, — az, hogy ha a történeti eltulodások nagy változásokat hoztak is létre, az élet folytonossága mégis csak fönállott s hely és idő távolából nevez a dolgot, újra tapasztalni kellett azt az igazságot, hogy a szellem élete egységes és törhetetlen s mindenféle gátlások ellenére is újból és újból megújította önmagát. Jancsó Elemér vizsgálódásai bebizonyították, hogy az utódállamok közül a román imperium alá került Erdély pedagógiai fejlődéstörténete is a szellemi integritás mellett tanuszkodik.

Jól érezte szerzőnk, hogy az erdélyi magyarság háború utáni nevelésügyét megírni, arról hűséges és a mai tudomány követelményeinek megfelelő képet adni egyet jelent az erdélyi magyar kisebbség egész élettörténetének, problematikájának felvázolásával. A Romániához csatolt területek magyar nevelésügyét meg akarván értetni, nem elégedett meg néhány kiragadott és hatásosan felhasznált statisztikai adat felsorolásával, hanem úgy rendezte megfigyeléseinek, gyűjtésének anyagát, hogy minden adatnak, minden részletnek, minden magyarázatnak feladata az, hogy a kétmilliónyi romániai magyarság életalakulását, erőviszonyait megvilágítsa. Azt reméli szerzőnk, hogy az erdélyi magyarság nemzeti életterejének ilyen felmérése rá fogja vezetni a ma Erdélyben élő magyar nemzedékeket neveléspolitikájuknak eredményeire, hibáira és sok tekintetben a követendő utakra is.

Forrásaiban szerzőnk az erdélyi magyar, a magyarországi és a hivatalos román statisztikákra támaszkodott. Sajnos, ezek az összeállítások nem teljesek és nem mindig tükröztetik a valódi helyzet képét. A hivatalos román statisztika vagy túlozza vagy leértékeli a magyarság erőviszonyait. A magyar részről történt számítások sem egészen megbízhatók, mert régi összeírásokon vagy kiegészítésre szoruló egyházi statisztikán alapulnak. A hivatalos és nem hivatalos becslések között félmillió különbségek fordulnak elő. Ebből az ingadozó számból következik, hogy ha már a nevelésügy általános képének megrajzolásánál is nagy nehézségekkel kell megküzdenni, az egyes iskolatípusokat illetően még nehezebb a pontos adatok megállapítása. Szomorú dolog, hogy 17 évi kisebbségi sors után is az erdélyi magyar sajtó és a magyar kulturális vezetőréteg saját nevelésügyi problémáira vonatkozóan a legnagyobb tájékozatlanságban van.

Szerzőnk eljárása feladata megoldásában az, hogy az egyes részletkérdések tárgyalása előtt szükségesnek látja a magyarság nevelésügyéért folytatott egész küzdelmet áttekinteni, vagyis azokat a harcokat, melyeket az imperiumváltozás óta Erdély magyarsága iskoláinak megtartása és fejlesztése érdekében folytatott és folytat ma is. Ennek a küzdelemnek változásaiban, eredményeiben és visszaesésében benne van a világháború utáni Erdély egész magyarságának sorsa.

Az általános helyzet rajza után vázolja az elemi oktatás ügyét Erdélyben 1919 után, a fejlődő vallásos vonást az erdélyi magyar elemi iskolákban, a hűségeskü letétele körüli bajokat, az új felekezeti iskolák felállítására irányuló törekvéseket s az állami magyar nyelvű iskolák ügyét. Ez a legszomorúbb adatok egyikének közlésére ad alkalmat a szerzőnek: az utóbbi tíz év alatt az 1922-ben még több mint ezer állami magyar iskolából ma már csak 207 áll fenn, az is ki tudja minő „magyarnyelvű” tanítással. Még szomorúbb talán az a tény, hogy szerzőnk megfigyelése szerint a magyar elemi iskolák pusztulását, elégtelen voltát nemcsak az államhatalom politikájának tudhatjuk be, hanem annak is, hogy az erdélyi magyar középosztály első sorban a középiskola és az egyetem iránt érdeklődött és fiai sorsán kívül sem a nagy magyar paraszttömegek, sem az ugyancsak jelentős számú városi munkásság gyermekeinek nevelésével nem sokat törődött.

Az elemi oktatás állapotrajzának kiegészítéséül ismerteti azután szerzőnk a magyar tanítóképzés helyzetét, mely ma már teljesen a magyar egyházak vállaira hárult át. Itt azonban örömmel olvassuk azt, hogy úgy a református, mint a katolikus képzők rendkívül derék munkát végeznek s az erdélyi magyar tanítók bátran és jól megállják helyüket abban a nehéz versenyben, melyet a sors rájuk kényszerített.

A magyar középiskolák sorsával hasonló részletességgel foglalkozik Jancsó Elemér könyve. A helyzet képét egyrészt számos középiskola elvesztése, a változó reformok s a román iskolák számának emelkedése befolyásolta. A régi tanárok járatlansága a román államnyelvben nagy nehézségeket okozott az iskolák sorában is. Ezek a nehézségek a kolozsvári egyetemen nevelkedett, már románul is jól tudó új magyar tanárok révén némileg csökkentek újabban. Érdekesek szerzőnknek a magyar-zsidó tanulótság szerepére vonatkozó fejtegetései, melyek a magyarság szempontjából rokonszerves tevékeny-

ségben mutatják be e rétegek törekvéseit, annak ellenére, hogy a zsidóság Erdélyben kétszeresen szenved az állam elnyomó politikája miatt. Szenved mint zsidó és szenved mint magyar. Szerzőnk ezután az erdélyi liceumok mai tanulóágát és a magyar ifjúság nehéz helyzetét jellemzi, majd a tanulók mentalitását a háború után. Az irodalmi érdeklődés szerepe, a transzilvánizmus eszméjének fölvirágozása, a román irodalmi tudás kérdése, a magyar kultúra hatása a román ifjúságra, de viszont az elrománosodás mértéke is mind oly témák, melyek az erdélyi magyar középiskolák sorsának tárgyalásával kapcsolatban rendkívül érdekes megállapításokra adnak alkalmat könyvünk szerzőjének.

A felső oktatásról szólván, végigmegy szerzőnk a teológiai intézetek, a zeneoktatás, a katonaképzés és az egyetemi oktatás összes problémáin. Érdekes adata a szerzőnek, hogy 1926-tól kezdve folyton nő a kolozsvári román egyetem magyar hallgatóinak száma. Az eleinte lassú növekedés 1928-tól ugrásszerűen emelkedik, 6 év alatt 80-ról eljutott 1000-ig, a diplomát szerzett ifjaknak az életben való elhelyezkedése azonban természetesen annál nagyobb problémát jelent számukra.

Részletes képet kapunk a továbbiakban az egyetemi ifjúság külső és belső fejlődéséről, világnézeti harcairól, majd a szakoktatás és az iskolán kívüli oktatás problémáiról, befejezésül pedig a tanárképzésnek és a pedagógiai irodalomnak sorsáról Erdélyben.

Jancsó Elemér könyvének nyilvánvaló célzata bemutatni azt, hogy a magyar nevelésügy sorsa nem nevelési kérdés csupán Erdélyben. Sorsprobléma az, a magyarság létének és nemlétének talán legnagyobb kérdése. Szerzőnk úgy érzi, hogy ezzel foglalkozni Erdélyben és minden magyarlakta területen nemcsak kötelesség, hanem életérdek is. Az optimizmus és az életvállalás pedig zálog, a jobb és emberibb magyar jövő záloga. Éppen azért munkáját csak vázlatnak tekinti, mely az erdélyi élet szomorú valóságairól ad képet olyanoknak, kik arról közvetlen tapasztalatot nem szereztek s kiinduló pontul akar szolgálni egy még részletesebb, tökéletesebb szintézis, a jövőt irányítani hivatott teljes megismerés felé.

Gyulai Ágost dr.

Belohorszky Ferenc: Magyar problematika a középiskolában. Nemzeti nevelés a magyar nyelv tanítása körében. (A tanítás problémái 17. sz.) Egyetemi Nyomda, Budapest é. n. (1937.) K. 80, 41 l.

A Tanítás Problémái sorozat egy újabb figyelemreméltó füzettel gazdagította pedagógiai irodalmunkat. Az elmélyülő iskolai nevelés jelentőségével, szükségességével és lehetőségével foglalkozik Belohorszky Ferenc gondolatokban gazdag tanulmányában, vizsgálódás tárgyává téve a nevelés alapjait a magyar nyelv tanításában.

A szerző előljáróban kárhoztatja az értelmi nevelés egyoldalúságát s a benne rejlő veszélyeket, s vele szemben a lélek összes erőinek összhangzatos kiképzésének szükségességét hangoztatja: „az új nevelés iránya *szintétlikusságra* törekszik, azaz az egész embert veszi tekintetbe“. Fejtegetésiből Kerschensteiner *totalitás* elvének felismerése és szükségessége bontakozik ki. A nevelés célja a vallás-erkölcsi alapon nyugvó nemzeti világnézet megalapozása. A magyar nyelvtanításnak főcélja szorosan kapcsolódik a nevelés céljához: „a